

1. **Różnica między prawem w ujęciu przedmiotowym i podmiotowym:**

Prawo przedmiotowe to uporządkowany zbiór norm prawnych obowiązujących w państwie, a **prawo podmiotowe** to zbiór uprawnień wynikające z tych przepisów (np. prawo do własności).

2. **Norma prawna** – zasada postępowania ustanowiona przez państwo, której przestrzeganie jest obowiązkowe.

3. **Ignorantia iuris nocet** – nieznajomość prawa szkodzi.

Lex retro non agit – prawo nie działa wstecz.

Dura lex sed lex – twarde prawo, ale prawo.

Nullum crimen sine lege – nie ma przestępstwa bez ustawy.

4. **Prawo cywilne:**

- **Reguluje** stosunki o charakterze majątkowym i w określonym zakresie stosunki osobiste.
- **Stosunek cywilnoprawny** – stosunek społeczny na tle majątkowym (czasem także osobistym) zachodzący między równorzędnymi prawie stronami, regulowany przez normy prawa cywilnego.
- **Osoba fizyczna** – każdy człowiek występujący jako podmiot w stosunku cywilnoprawnym.
Osoba prawna – podmiot niebędący osobą fizyczną, ale posiadający zdolność do samodzielnego występowania w obrocie prawnym jako podmiot praw i obowiązków.
- **Zdolność prawna** – możliwość posiadania praw i obowiązków cywilnych (od urodzenia do śmierci).
- **Zdolność do czynności prawnych** to możliwość samodzielnego zawierania umów i dokonywania innych czynności prawnych.
Pełna zdolność prawna – od 18 roku życia, **ograniczona** – od 13 do 18 lat.
- **Rzecz** – w rozumieniu prawa przedmiot materialny mający samoistny charakter.
Zobowiązanie – stosunek prawny, w którym **wierzyciel** może żądać od **dłużnika** świadczenia (zobowiązania powstają w wyniku dobrowolnie podejmowanych czynności lub w wyniku wyrządzenia szkody) .
- **Dziedziczenie ustawowe** – gdy nie ma testamentu, spadek dziedziczy najbliższa rodzina (w kolejności: dzieci, małżonek, rodzice, rodzeństwo).
Dziedziczenie testamentowe – gdy zmarły sporządził testament, spadek dostają osoby wskazane w testamencie (mogą to być dowolne osoby lub instytucje).

5. **Prawo karne:**

- **Odpowiedzialność karna** – obowiązek poniesienia konsekwencji przewidzianych przez ustawę (np. kara więzienia, grzywna) za popełnienie czynu zabronionego przez prawo karne (przestępstwa lub wykroczenia).

Podlega jej ten, kto popełnił czyn uznany przez obowiązującą ustawę za karalny i był przy tym winny jego popełnienia.

- **Definicje:**

- **Przestępstwo** – czyn człowieka szkodliwy społecznie, bezprawny, zawiniony i zagrożony karą przez ustawę obowiązującą w momencie jego popełnienia.
- **Zbrodnia** – czyn zabroniony, zagrożony karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy niż 3 lata albo karą surowszą, zbrodnię popełnia się umyślnie.
- **Występek** – czyn zabroniony, zagrożony karą grzywny powyżej 30 stawek dziennych / karą ograniczenia wolności / karą pozbawienia wolności powyżej miesiąca, występki można popełnić umyślnie lub nieumyślnie.
- **Wykroczenie** – czyn społecznie szkodliwy, zabroniony przez ustawę obowiązującą w chwili jego popełnienia pod groźbą kary aresztu / ograniczenia wolności / grzywny do 5000 zł / nagany, wykroczenie można popełnić zarówno umyślnie jak i nieumyślnie.
- **Nieletni** – osoba która w momencie popełnienia czynu zabronionego nie ukończyła 17 lat.
- **Postępowanie przygotowawcze** – etap, w którym organy ścigania wyjaśniają okoliczności sprawy i przygotowują materiał dowodowy dla sądu (zabezpieczanie dowodów, przesłuchania i zatrzymanie osób podejrzanych).
- **Postępowanie sądowe** – główny etap, w którym rozstrzygana jest odpowiedzialność oskarżonego. Sąd analizuje zebrane materiały, prowadzi rozprawę, po czym wydaje wyrok (skazanie, uniewinnienie lub umorzenie sprawy).

- **Zawody prawnicze:** adwokat (kolor zielony), radca prawny (niebieski), sędzia (fioletowy), prokurator (czerwony), notariusz (żółty)

Radca prawny może być zatrudniony na umowę o pracę, adwokat działa wyłącznie jako niezależny prawnik (kancelaria).

6. Prawo administracyjne:

- **Reguluje** strukturę i kompetencje organów administracji publicznej oraz stosunki społeczne związane z administracyjną działalnością tych organów.
- **Akt administracyjny** – sformalizowany, jednostronny i władczy przejaw woli organu administracyjnego podjęty na podstawie prawa i w granicach kompetencji organu wydającego, rozstrzygający konkretną sprawę i skierowany do oznaczonego adresata.

7. Prawa człowieka oraz ich ochrona w Polsce i na świecie:

- **Powszechna Deklaracja Praw Człowieka** – określa podstawowe prawa i wolności przysługujące każdemu człowiekowi, niezależnie od narodowości, religii czy pochodzenia. **Uchwalona 10.12.1948.**
 - **Cechy praw człowieka:**
 - **Powszechne** (uniwersalne) – prawa te mają wszyscy ludzie na całym świecie bez różnicy rasy, płci, wyznania, pochodzenia czy narodowości.
 - **Przyrodzone** – przysługują każdemu od chwili narodzin.
 - **Niezbywalne** – nie można się ich zrzec / pozbyć.
 - **Nienaruszalne** – niezależne od władz funkcjonujących na danym terenie (lecz w wyjątkowych sytuacjach mogą zostać ograniczone lub zawieszone).
 - **Generacje praw człowieka:**
 - **Pierwsza generacja** (XVIII – XIX w.) – prawa osobiste i polityczne (prawo do życia, wolności słowa, zrzeszania się, prywatności, uczestniczenia w wyborach).
 - **Druga generacja** (XIX – XX w.) – prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne (prawo do pracy, nauki, opieki zdrowotnej, wypoczynku, korzystania z dóbr kultury).
 - **Trzecia generacja** (XX/XXI w.) – prawa solidarnościowe / kolektywne (prawo do rozwoju, pokoju, demokracji, pomocy humanitarnej, życia w czystym środowisku naturalnym).
 - **Ochrona praw i wolności:**
 - **Rola sądów powszechnych** – rozpatrują większość spraw dotyczących praw i wolności obywatelskich i są ostatecznym gwarantem ich przestrzegania.
 - **Rola Trybunału Konstytucyjnego** – rozstrzyga, czy przepisy są zgodne z Konstytucją (skargę może wnieść każdy, kogo prawa lub wolności zostały naruszone przez ostateczne orzeczenie wydane na podstawie niezgodnego z Konstytucją przepisu, maksymalnie do 3 miesięcy od doręczenia decyzji).
 - **Rola Rzecznika Praw Człowieka** – niezależna instytucja stojąca na straży praw człowieka i obywatela. Każdy może się zgłosić: obywatel, cudzoziemiec, osoba prawna, grupa obywateli — jeśli czuje, że jego prawa lub wolności są naruszone przez organy państwa. Rzecznik bada sprawę, interweniuje, składa wnioski, a czasem występuje w sądzie.
 - **Ograniczenie** (zgodne z prawem) **praw człowieka** – jeżeli jest to konieczne – np. stan wyjątkowy, zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa lub życia obywateli, ochrona środowiska.
- Prawa, których nie wolno ograniczyć:** godność człowieka, prawo do życia,

humanitarne traktowanie (zakaz tortur), prawo do sądu, ochrona rodziny i dziecka, ochrona sumienia i religii, zakaz dyskryminacji.